

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра спеціальної освіти та психології

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Психологічна готовність майбутнього фахівця спеціальної освіти до
корекційної роботи з аутичними дітьми

Виконала студентка групи СОМ-2(1)
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Оверченко Юлія Сергіївна
Керівник: Дергач М. А.
Рецензент: Родіна Н. В.
Нормоконтроль _____ Микита ПАНОВ

Запоріжжя
2022 р.

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 99 с., 11 табл., 9 рис., 84 джерел.

Об'єкт дослідження – психологічна готовність майбутнього фахівця спеціальної освіти.

Предмет дослідження – емоційна стійкість майбутнього фахівця як психологічний чинник його готовності до корекційної роботи з дітьми із аутизмом.

Мета дослідження – експериментально дослідити особливості емоційної стійкості майбутніх фахівців системи спеціальної освіти як чинника психологічної готовності та запропонувати програму її розвитку в умовах закладів вищої освіти.

Методи дослідження: *теоретичні*: теоретико-методологічний аналіз і зіставлення інформації зі загальної й спеціальної психолого-педагогічної наукової літератури, узагальнення та систематизація теоретичних даних – з метою визначення стану розробленості проблеми; *емпіричні*: психологічні методики – методика «Діагностики вираженості різних проявів емпатії, а також загального рівня емпатійних здібностей» В. Бойко, методика діагностики рівня суб'єктивного контролю Дж. Роттера, методика «Діагностика соціально-психологічних установок особи в мотиваційно-необхідній сфері» О. Потьомкіної; *математико-статистичні*: методи математичної статистики із застосуванням t-критерію Стюдента та точного критерію Фішера з метою оцінки динаміки впливу.

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ, МАЙБУТНІ ФАХІВЦІ,
СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА, КОРЕКЦІЙНА РОБОТА, АУТИЧНІ ДІТИ.

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасні тенденції демократизації України передбачають формування гуманістично спрямованого суспільства, а структурування у суспільних відносинах має враховувати наявність в ньому осіб з психофізичними порушеннями та формування позитивного адекватного ставлення до будь-яких проявів людей із різними типами порушень, оскільки гуманістична парадигма сучасної спеціальної освіти наголошує на праві кожної людини на отримання освітніх послуг. Дана теза безпосередньо стосується і дітей із аутистичним спектром порушень, що визначається, перш за все, особливостями навчання та виховання таких дітей. Доведено, що поміж різних видів позитивного впливу на розвиток дітей з аутизмом, вирізняється корекційний процес, який передбачає повний спектр корекційно-реабілітаційних заходів (Н. Базима, В. Бочелюк, Т. Григоренко, В. Нечипоренко, К. Островська, Т. Скрипник, В. Тарасун, Г. Хворова, Д. Шульженко). Наявні дослідження особливостей побудови корекційного процесу з дітьми з аутизмом стосуються вивчення різних аспектів психолого-педагогічних проблем, зокрема питань ранньої діагностики і корекції порушень психічного розвитку (О. Аль-Мраят, А. Іваненко, С. Конопляста, І. Костін, Х. Сайко, А. Чуприков, Д. Шульженко); з'ясування особливостей психічного розвитку цих дітей (Я. Крет, К. Лебединська, І. Логвінова, О. Нікольська, К. Островська, М. Панов, Т. Скрипник, М. Федоренко). Особлива увага приділена розробці ефективних шляхів корекції розладів психічних сфер – емоційно-вольової, особистісної та пізнавальної (О. Аршатська, Н. Базима, І. Мамайчук, В. Нечипоренко, Л. Позднякова, Т. Скрипник, В. Тарасун, М. Федоренко, Г. Хворова), особливостям спілкування з дітьми з аутизмом (Н. Базима, І. Логвінова, Л. Нурієва, Т. Скрипник, Д. Шульженко).

Проблему підготовки фахівців в області спеціальної психології і розв'язанні питань їх психологічної готовності до корекційно-педагогічної роботи із дітьми та підлітками вивчали українські вчені Г. Афузова, С. Березка, В. Бондар, Т. Григоренко, О. Мамічева, С. Миронова, З. Огороднійчук, К. Островська, Ю. Пінчук, Л. Руденко, Н. Савінова, В. Синьов, Є. Синьова, Д. Супрун, М. Супрун, В. Тарасун, Н. Тимофійенко, С. Федоренко, Л. Фомічова, А. Шевцов, М. Шеремет, Д. Шульженко, О. Шульженко та ін.

Значно менше наукових досліджень проведено з проблеми становлення майбутнього фахівця (олігофренопедагога, логопеда, спеціального практичного психолога) для корекційної роботи з особами аутистичного спектра (С. Конопляста, О. Мамічева, К. Островська, О. Проскурняк, Н. Пахомова, Н. Савінова, Х. Сайко, В. Синьов, М. Шеремет, О. Шульженко, С. Яковлева та ін.).

Серед професійно важливих якостей та критеріїв професіоналізму майбутнього фахівця вагоме місце належить емоційній стійкості. Таким чином, соціальна й психологічна значущість означеної проблеми та її недостатнє вивчення зумовили вибір теми дослідження «Психологічна готовність майбутнього фахівця спеціальної освіти до корекційної роботи з аутичними дітьми».

Об'єкт дослідження – психологічна готовність майбутнього фахівця спеціальної освіти.

Предмет дослідження – емоційна стійкість майбутнього фахівця як психологічний чинник його готовності до корекційної роботи з дітьми із аутизмом.

Мета дослідження – експериментально дослідити особливості емоційної стійкості майбутніх фахівців системи спеціальної освіти як чинника психологічної готовності та запропонувати програму її розвитку в умовах закладів вищої освіти.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретико-методологічний аналіз змісту та сутності емоційної стійкості майбутніх фахівців спеціальної освіти.

2. Емпірично дослідити особливості розвитку складових готовності та особливості емоційної стійкості майбутніх фахівців до корекційної роботи з дітьми із аутизмом.

3. Визначити критерії, показники та рівні сформованості емоційної стійкості як психологічного чинника готовності майбутніх фахівців до корекційної роботи з дітьми із аутизмом.

4. Розробити психологічну програму розвитку емоційної стійкості майбутніх фахівців до корекційної роботи з дітьми із аутизмом.

Методи дослідження:

– теоретичні: теоретико-методологічний аналіз і зіставлення інформації зі загальної й спеціальної психолого-педагогічної наукової літератури, узагальнення та систематизація теоретичних даних – з метою визначення стану розробленості проблеми;

– емпіричні методи: психологічні методики методика «Діагностики вираженості різних проявів емпатії, а також загального рівня емпатичних здібностей» В. Бойко, методика діагностики рівня суб'єктивного контролю Дж. Роттера, методика «Діагностика соціально-психологічних установок особи в мотиваційно-необхідній сфері» О. Потьомкіної;

– математично-статистичні: методи математичної статистики із застосуванням t-критерію Стюдента та точного критерію Фішера з метою оцінки динаміки впливу.

Теоретико-методологічною основою нашого дослідження склали: системний та діяльнісний підходи до вивчення особистості (Б. Ананьєв, Г. Костюк, О. Леонтьєв, С. Максименко); культурно-історична концепція психічного розвитку (Л. Виготський); положення про цілісний та комплексний підхід до вивчення розвитку когнітивних процесів (В. Бондар, В. Синьов); теорія взаємозв'язку процесів розвитку навчання і виховання (В. Давидов,

Д. Ельконін); нейропсихологічні засади розуміння розладів аутистичного спектру (Т. Ахутіна, О. Лурія).

Експериментальна база: Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що нами запропонований комплекс психодіагностичних методик для виявлення рівня емоційної стійкості майбутніх фахівців галузі спеціальної освіти. Розроблена програма з формування психологічних чинників впливу на якість та ефективність їхньої корекційної роботи з дітьми із аутизмом в процесі фахового зростання у ЗВО.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел загальною кількістю 84. Загальний обсяг 99 сторінок, основного тексту – 81.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження ми дійшли до наступних висновків:

1. Аналіз психологічних джерел дозволив визначити структуру емоційної стійкості майбутніх фахівців як психологічного чинника їх готовності до корекційної роботи з дітьми із аутизмом. Формування емоційної стійкості є важливим процесом особистісного зростання студентів, майбутня діяльність яких проходить у стресогенних умовах і пов'язана з отриманням високої ефективності результату. Критеріями емоційної стійкості фахівця під час взаємодії із байдужою до оточуючого світу, тривожною, агресивною, неспокійною дитиною є відповідальна виважена поведінка, гармонізація негативного стану дитини, застосування заспокійливих технік, налагодження емоційного контакту та саморегуляція власного емоційного стану і продовження роботи з дитиною.

Поняття психологічної готовності майбутнього фахівця до корекційної роботи з дітьми з аутизмом визначено нами як комплекс когнітивних та особистісних властивостей, професійних знань та умінь, вироблення корекційним педагогом стратегій діяльності на основі об'єктивного аналізу причин успіхів та невдач свого фахового становлення, системи сформованих мотивів та цінностей у навчально-професійній сфері. Ядром психологічної готовності майбутніх фахівців є емоційна стійкість як здатність особистості до адаптації у складних професійних афективних ситуаціях, забезпечення при цьому успішної діяльності та працездатності.

2. Змістовну структуру емоційної стійкості як психологічного чинника готовності майбутніх фахівців до корекційної роботи з дітьми із аутизмом утворюють взаємопов'язані компоненти: *мотиваційний* (включає навички самоконтролю, саморегуляції, орієнтації на альтруїзм, працю, результат і свободу, самостійність) *когнітивний* (передбачає високий рівень інтернальності, оцінювання результатів, гнучкість, планування та

програмування), *емоційно-вольовий* (передбачає наявність емпатії, впевненості, стресостійкості, емоційної стійкості, керування емоціями, емоційної усвідомлюваності).

3. На констатувальному етапі виявлено особливості емоційної стійкості як психологічного чинника готовності майбутніх фахівців спеціальної освіти до корекційної роботи з дітьми з аутизмом, а саме: відсутність мотивації до керування власними емоціями; нестійкий самоконтроль; невміння планувати та відсутність результату корекційної діяльності; невротичність, спонтанна агресія, депресивність, дратівливість, афективні переживання; безвідповідальність, невміння прогнозувати, некомунікабельність, брак усвідомлення емоцій, наполегливості, відповідальності за прояв негативних емоцій.

4. Обґрунтовано програму «Формування емоційної стійкості як чинника готовності у майбутніх фахівців до корекційної роботи з аутичними дітьми». Теоретична модель і програма спрямовані на актуалізацію структурних компонентів готовності та окремих її показників, і тих особистісних властивостей, які могли б бути сформовані за певний проміжок часу активними соціально-психологічними методами навчання. Відповідно до презентованої моделі кінцевою метою було формування емоційної стійкості як психологічного чинника готовності у майбутніх фахівців до корекційної роботи з аутичними дітьми засобами актуалізації її структурних компонентів, на розвиток яких була спрямована практична робота: *мотиваційний* (включає навички самоконтролю, саморегуляції, орієнтації на альтруїзм, працю, результат і свободу, самостійність) *когнітивний* (передбачає високий рівень інтернальності, оцінювання результатів, гнучкість, планування та програмування), *емоційно-вольовий* (передбачає наявність емпатії, впевненості, стресостійкості, емоційної стійкості, керування емоціями, емоційної усвідомлюваності).

Результати апробації засвідчили ефективність запропонованої авторської експериментальної психологічної програми з формування

емоційної стійкості як чинника готовності у майбутніх фахівців до корекційної роботи з аутичними. Після проходження психологічного тренінгу у студентів – майбутніх фахівців виявлено зростання рівня саморегуляції, самоконтролю та спрямованості на результат діяльності, впевненості, стресостійкості, емоційної стійкості, інтернальності, планування, оцінювання результатів. В учасників експериментальної групи також статистично підтверджено зростання показників мотиваційного компонента (з 29,2% до 33,4%), емоційно-вольового (з 30,3% до 34,2%) та когнітивного (з 22,3% до 27,1%).